

LANDGOED HUNDEREN

te Twello

Quicksan cultuurhistorische waarde

22 januari 2014

COLOFON

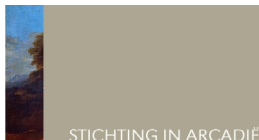
22 januari 2014

Opdrachtgever:
Runneboom B.V.
Karmelitessenlaan 19
6816 PK Arnhem

Opdrachtnemer:
Stichting In Arcadië
't Zand 44, 3811 GC Amersfoort
www.stichtinginarcadie.nl

Projectmedewerkers:
Ir P. (Peter) Verhoeff landschapsarchitect bnt
Drs R.H.M. (Ronald) van Immerseel, historicus

In samenwerking met:
R. (Ria) Markvoort
De Hoge Woerd , Boomkampseweg 4 , 7245 WC Laren Gld.
Www.dehogewoerd.nl

Copyright Stichting In Arcadië

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke manier dan ook, zonder schriftelijke toestemming van Stichting In Arcadië.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding en opdracht	
1.2 Onderzoeksmethode	
1.3 Plangebied en studiegebied	
1.4 Bescherming	
2. Ontwikkelingsgeschiedenis	7
2.1 Periode tot 1624	
2.2 Periode 1624 - circa 1750	
2.3 Periode circa 1750 - 1809	
2.4 Periode 1809 - 1902	
2.5 Periode 1903 - 1975	
2.6 Periode 1975 - heden	
3. Korte beschrijving actuele situatie	23
3.1 Landgoed Hunderen	
3.2 Tuin binnen de gracht	
4. Conclusie en aanbevelingen	26
4.1 Conclusies	
4.2 Waardeverwachting	
4.3 Aanbevelingen	

Topografische kaart, omstreeks 1995

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en opdracht

Landgoed en buitenplaats Hunderen vormt onderdeel van het bijzondere buitenplaatsenlandschap van het dorp Twello, dat even ten westen van Deventer ligt. Hunderen is een eeuwenoude buitenplaats dat al in 959 in een oorkonde als *Villa Hundere* wordt genoemd. De huidige buitenplaats heeft daarmee een lange ontwikkelingsgeschiedenis.

De eigenaar, Stichting Het Gelders Landschap en Kastelen (GLK), heeft de kern van de buitenplaats, het huis, koetshuis en tuin binnen de gracht, beschikbaar gemaakt aan de familie P.J.M. Runneboom, die hier van 1975 tot 1994 het 'Internaat Hunderen' exploiteerden. Vanaf 1994 tot heden is Hunderen geëxploiteerd als groepsaccommodatie door Het Hunderen bv Twello.

Momenteel werkt Het Hunderen bv Twello aan een nieuwe toekomstvisie voor Hunderen, waarbij wordt gedacht aan herontwikkeling van de kern van het complex met een nieuwe functie van wonen voor mensen met een dementieel syndroom met een mogelijkheid tot ongeveer 18 bewoners. Hiertoe zullen de gebouwen en de omringende tuinaanleg moeten worden aangepast. Vanwege deze functieverandering en het feit dat Hunderen een beschermd Rijksmonument is, zullen voor de verschillende aan te vragen vergunningen onderzoeken worden gedaan en waardestellingen worden opgesteld.

1.2 Onderzoeksmethode

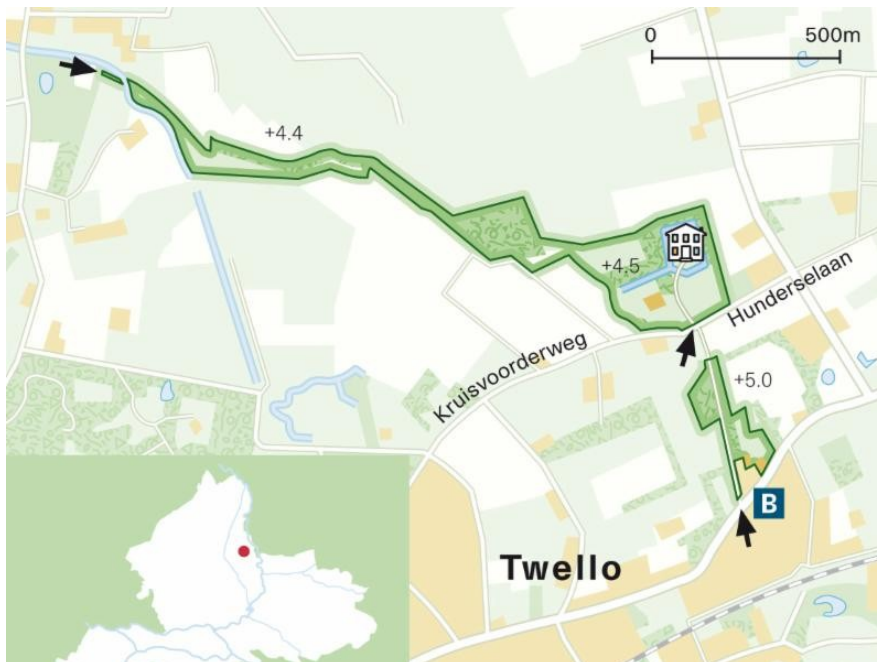
Het doel van het onderzoek is het in beeld brengen van de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van landgoed en buitenplaats Hunderen en waarden van de actuele situatie, met een nadruk op de tuin- en parkaanleg en het terrein binnen de gracht.

De onderzoeksmethode die voor het voorliggende project wordt gebruikt is die van een 'quick scan'. Dit betekent dat er een bureaustudie wordt uitgevoerd aan de hand van algemeen beschikbare historische kaarten, gegevens en publicaties. Voor het voorliggende project is geen specifiek archiefonderzoek verricht. In een separaat project is bouwhistorisch onderzoek verricht naar het hoofdhuis en het koetshuis, door J. van der Hoeve en J. de Klonia (2014). Ook van dit onderzoek wordt gebruik gemaakt.

De naar voren komen onderzoeksgegevens worden gecombineerd met een globale beschrijving van de actuele tuin- en parkaanleg van Hunderen en zullen leiden tot een waardestelling op hoofdlijnen van de actuele situatie.

1.3 Plangebied en studiegebied

Het directe plangebied m.b.t. de beoogde nieuwe functie waarvoor mogelijk aanpassingen noodzakelijk zijn, wordt gevormd door het terrein binnen de gracht. Het voorliggende onderzoek heeft echter een groter studiegebied omdat het plangebied onderdeel is van een grotere aanleg. De omvang van het studiegebied wordt bepaald door een pragmatische aanpak en bestaat globaal uit alle gebieden die deel uit maken of maakten van het tuin- en parkaanleg van Hunderen.

Hunderen, overzicht actueel eigendom Gelders Landschap en Kasteelen, Bron: www.glk.nl

1.4 Bescherming

De actuele omvang van Hunderen, zoals momenteel in bezit bij GLK, is weergegeven op de kaart die op deze pagina is afgebeeld. Het landgoed heeft echter een complexe eigendomsgeschiedenis waarbij het landgoed afwisselend sterk is gegroeid of gekrompen. De eigendoms- en bewoningsgeschiedenis is voor het voorliggende project op hoofdlijnen bestudeerd.

Het centrale deel van het historische landgoed Hunderen is beschermd als Rijksmonument (objectnummer 38090). De bescherming omvat het hoofdhuis en de omringende *parkaanleg in romantische stijl* (omschrijving monumentenregister) op het kadastraal perceel 3787/75. Het koetshuis is apart beschermd als gemeentelijk monument (gemeente Voorst).

Bijzonder is dat Hunderen niet is beschermd als 'complex historische buitenplaats' en is samengesteld uit verschillende onderdelen, maar dat het is beschermd als één object inclusief de historische parkaanleg.

De 18e-eeuwse laan van de Hunderenslaan naar de Rijkstraatweg, die in de hoofdas van het gebouw ligt, valt buiten de bescherming evenals de gronden langs het beekje de Fliert die tot het eigendom van GLK behoren.

Daarnaast zijn er nog andere onderdelen van het historische landgoed Hunderen, die ook een bescherming kennen (nb geen eigendom GLK):

- Woonhuis Kruisvoorderlaan 1; de voormalige tuinmanswoning van Hunderen: beschermd als gemeentelijk monument (gem. Voorst).
- Woonhuis Hunderenslaan 10: voormalige boerderij *Klein Hunderen* beschermd als Rijksmonument, objectnr. 38091.
- Woonhuis Terwoldseweg 19: voormalige boerderij *Arnhemse Goed*, beschermd als Rijksmonument, objectnr. 38076.

Het plan- en studiegebied kennen geen bescherming als archeologisch monument.

Vooruitlopend op de conclusie van het onderzoek (Hunderen bezit een waardevolle tuin- en parkaanleg), kan worden gesteld dat het noodzakelijk is bij nader uitwerking van de toekomstvisie het project uit te breiden tot een volledig historisch onderzoek en een gedetailleerde uitgewerkte opname en waardestelling van de actuele situatie.

Fragment van kaart Transisalanica vervaardigd door N. ten Have en Claes J. Visscher 1652.

2. Ontwikkelingsgeschiedenis

De eerste vermelding van het landgoed Hunderen dateert uit 959. Hunderen kent hiermee een lange ontwikkelingsgeschiedenis. Aan de hand van algemeen beschikbare historische kaarten en afbeeldingen en de historische informatie uit het bouwhistorisch onderzoek (Van der Hoeven en De Klonia, 2014) ontstaat een eerste beeld van de ontwikkelingsgeschiedenis van het landgoed als geheel. Deze ontwikkelingsgeschiedenis is voorlopig ingedeeld in zes perioden.

2.1 Periode tot 1624

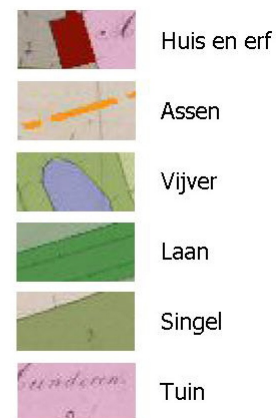
Deze periode omvat de voorgeschiedenis van Hunderen. Deze voorgeschiedenis gaat terug tot het jaar 959, wanneer het in een oorkonde wordt vermeld als *villa Hundere*. Hunderen is dan het centrum van een groot landgoed. Uit deze periode zijn voor het voorliggende onderzoek geen beschrijvingen, kaarten en afbeeldingen uit deze periode beschikbaar. Hunderen is in deze periode waarschijnlijk een grote boerderij op een omgracht terrein. Tot Hunderen behoort dan waarschijnlijk een groot areaal (landbouw)grond en verschillende kleinere boerderijen.

Reconstructie op hoofdlijnen van de aanleg in geometrische stijl op basis van het KMP uit 1827

Gedeelte van het Kwartier van Veluwen, detail Het Hunderen; Hottinger, 1783

2. Periode tot 1624 – circa 1750, ontwikkeling tot havezathe en buitenplaats

Na de aankoop door Jonker Johan van Heerdt in 1624 start een grote (nieuw-) bouwcampagne waarbij de kern van het huidige hoofdhuis wordt gebouwd. Van dit 'nieuwe' huis zijn verschillende afbeeldingen uit de 18^e eeuw bekend. Ook het landgoed wordt uitgebreid. Hunderen ontwikkelt zich in deze periode tot een riddermatig goed/havezathe en buitenplaats. In de loop van de 18e eeuw wordt het bewoonde door de adellijke families Schimmelpenninck van de Oye tot Voorstonden en van Rouwenoord.

De Hottinger kaart uit 1785 is de vroegste kaart die globaal, enigszins sjabonematig inzicht geeft in de opzet van de aanleg. Op de eerder genoemde afbeeldingen van het huis is een deel van de omgeving van afgebeeld. Ook geeft het kadastraal minuutplan uit 1827 inzicht in structuur van de aanleg in geometrische stijl die in deze periode is ontstaan.

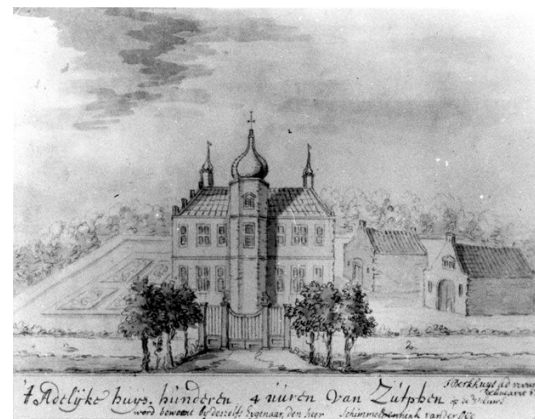
De aanleg bestaat uit:

- Een 'tuin' ten noorden het huis (vermoedelijk een bloemrijke moestuin met een geometrische opzet waarin fruitbomen, moes- en siergewassen zijn aangeplant).
- Ten oosten van het huis staan bijgebouwen, waarin voorgangers van het huidige koetshuis zijn te herkennen.
- Een gracht om de tuin en het erf met het hoofdhuis en de bijgebouwen.
- Een ruim, apart omgracht 'voorplein'.
- Een lange laan naar de hoofdweg door Twello die is gericht op het traptorentje van het hoofdhuis.
- De beek de Fliert voedt de grachten en vijvers.

De huidige vijverpartij in landschapsstijl ten westen van het huis heeft een voorganger gehad in geometrische stijl. Ook de zorgvuldige afwerking van de westgevel van het huis met onder andere fraaie gesmede muurankers wijst op een representatieve afwerking aan de westzijde van het huis en de tuinaanleg.

Het Huis te Hunteren bij Deventer, door J. de Beijer, 1744 ; Coll Rijksmuseum RP-T-1907-60

Tekening door Stellingwerff / Berkhuijs, 1717

Topographische kaart van de Veluwe en Veluwe-zoom (fragment Twello); J.M. de Man, 1807

Men is voornemens op Woensdag den 31 Augustus 1808, des namiddags ten twee uren, ten Huijze van de Weduwe R. van Enter, in 't Ampt Voorst, Carspel Twello, publiek te doen inzetten, en veerjen dagen daarna, zullende zijn den 14 September daaraan volgende, ter zelfvertijd en plaats, te verkoopen: Het oud Adelijk GOED HUNDEREN, gelegen in de aangenaamste en gezondste streek van het Departement Gelderland, in 't voormalige Quartier van Veluwe, in 't gemelde Ampt van Voorst, Carspel Twello, aan de groote Paslage van Deventer na Holland, circa drie quart uurs van die Stad, bestaande in weldoortimmerd Heeren-Huizinge, voorzien met verscheidene zoo Boven- als Beneden-Kamers, waarvan veele behangen, Keukens, Kelders, Kamers voor Dienstboden, en verdere Appartementen en Commoditeiten, tot een logeabel Huis en volmaakt Buiten-Verblijf vereischt wordende, voorts Koetshuis, Stallingen voor Paarden, Schuuren voor Vee, fraaije Tuinen met zeer veele uitgelezene Vruchtboomen en Boomgaard, gelegen in deszelfs Grachten en Cingels, met zeer aangename Boschen en Wandelingen, met het daarbij gehoorrende Wei- en Bouwland, en opgaande zware Boomen en Akkermaals Boschen, en regt van Vischerij in de Pliette Kolk, mitsgaders een Gefloete en de Groef in de Gereformeerde Kerk en Groeven op het Kerkhof aldaar. Het ERVE en GOED, ARNHEMS GOED genaamd, daarbij gelegen, bestaande in Huis, Schuur, Berg, Hof en Boomgaard. Het ERVE KLEIN HUNDEREN, bestaande in Huis, Schuur, Hof, Berg en Boomgaard. De CATERSTEDE HET VELDHUYK of wel het ATERLAND, bestaande in Huis en Hof. De KLEIAKKERS-BOSCH. De CATERSTEDE, SCHEELENHOF genaamd, bestaande in Huis en Hof. De CATERSTEDE SCHERPENHEUVEL. De CATERSTEDE DE SANDAKKERS, en zulks alles met de daarbij gehoorrende Wei- en Bouwlanden, opgaande Boomen en Akkermaals Heggen en Boschen. Voorts den THUUSCHEN THIEND uit Landrijen, gelegen in den Ampte van Voorst, Carspel Twello en Terwolde, geheven wordende; zullende deze Goederen, te zamen groot honderd-vier-en-dertig Morgen, zoo in Parcellen als bij Billetten van Verkoop opgegeven, als in Masja geveild worden. Voorts het ERVE en GOED, KRUISVOORDE genaamd, gelegen mede in het bovengemelde Ampt Voorst en Carspel Twello, aan de Weg van de Steenen Brug na Deventer, welke Weg schiet van de groote Paslage van die Stad na Holland, mede circa drie quart uurs van gemelde Stad, bestaande in zeer weldoortimmerd Heeren-Huis, voorzien met verscheidene logeabele en behangene zoo Boven- als Beneden-Kamers, zeer ruime Keukens en Kelders, en alle verdere Commoditeiten, tot een logeabel Huis vergene.

Verkoopadvertentie in de *Oprechte Haarlemse Courant*, 26 juli 1808, blad 4, via kranten.kb.nl

11°. Op Dinsdag den 7den en 21sten Augustus 1860, des voormiddags om 10 ure, bij W. J. van Enter, te Twello, bij inzate en toelag:
Het **Landgoed HUNDEREN** (van ouds als Haverzathe bekend staande), zeer aangenaam gelegen bij het Dorp Twello, op ruim een half uur gaans van Deventer, tusschen vele andere Buitengoederen, schietende met breede en vrije Lanen van zware Eikenboomen, aan den Rijks-Straatweg van Deventer op Utrecht en den Grindweg op Terwolde, bestaande uit kapitaal Heerenhuis, geschikt voor Zomer- en Winterverblijf, bevattende 23 groote en kleine Kamers, Keukens, Kelders, Zolders etc. etc. — Ruim en bijna geheel vernieuwd Bouwhuis met Stalling voor Paarden en Vee, Deel, Badkamer, Loodsen, Hooi- en Zaadbergen, Bloemkasten voor warme en koude Planten, Broeibakken, Koepel, vruchtbare en groote Tuinen, Boomgaard, groot Wandelbosch met Lanen van zware Eiken-, Beuken- en andere Boomen en Heesters, Akkermaalbosschen, Bouw- en Weilanden, alles met Grachten en Vijvers doorsneden; — wijders de daaronder behoorende Huizinge Voorburg, met 4 à 5 Kamers en Tuin; — het Erf Klein Hunderen, bestaande uit Boerenwoning met Schuur, Bouw- en Weilanden; de Katersteden Polvertoren en Vicarie; — de Huizinge de Staart, bestaande uit 3 à 4 Vertrekken en Achterhuis, Tuin en Bouwland, zeer nabij het Dorp; verder eenige Grondstukken, den Rondenhoek, Martenskamp, Breydte en Overstak, alles gelegen onder Twello, te zamen groot 41 B., 93 R., 84 E., en vrij van overstroming. — Voorts eene dubbele **Bank** inde Hervormde Kerk te Twello.

Verkoopadvertentie 1809

3. Periode circa 1750 – 1809

Uit het bouwhistorisch onderzoek blijkt dat Hunderen in de tweede helft van de 18^e eeuw, als het in bezit komt van J.F. Fischer, aanzienlijke wijzigingen heeft ondergaan. Daarbij is het huis ingrijpend aangepast. Het huis is aan de achterzijde 'verdubbeld' en aan de voorzijde is de traptoren vervangen door een geornamenteerde middenrisaliet en een monumentale dubbele voordeur. Ook is er aan de westzijde een halfcirkelvormige uitbouw te zien.

Uit de kaart van de Man uit 1807 blijkt dat de bestaande kern het park is uitgebreid met verschillende bospercelen. Het park kent in 1807 een opzet in geometrische stijl; op de kaart van De Man is te zien dat dor hoofdas door het complex ook aan de noordzijde in de nieuwe bospercelen is voortgezet.

Uit verkoopadvertenties uit 1808 en 1809 blijkt dat Hunderen in deze periode een omvangrijk landgoed is en dat het naast het huis en de parkaanleg ook zes boerderijen/katersteden en een groot areaal landerijen omvat. In de advertentie wordt gesproken van parkbossen en 'wandelingen'. Hieruit blijkt dat de geometrische parkaanleg in deze periode al is uitgebreid met wandelingen in landschapsstijl.

De hoofdopzet van de aanleg van Hunderen in deze periode is weergegeven op de kaart van M.J. de Man uit 1807. De opzet van de aanleg is ook te herleiden vanuit het kadastraal minuutplan (KMP) uit 1827 en de bijbehorende 'oorspronkelijke aanwijzende tafel' (OAT).

Op beide kaarten is ten westen van het huis een vijver te zien. Op de meer gedetailleerde kaart van het KMP staat een vijver in landschapsstijl. De kaart van De Man geeft een vijver in geometrische stijl weer, mogelijk een voorganger van de vijver in Landschapsstijl. Mogelijk hangt ook de aanbouw aan de westzijde van het huis samen met wijziging van de vijverpartij in landschapsstijl.

De Laan tussen de Hunderenslaan/Kruisvoorderweg en de hoofdweg door Twello, wordt op het KMP geflankeerd door percelen hakhout. Het is mogelijk dat deze hakhoutpercelen ook uit de 18^e eeuw dateren en wandelpaden bevatten.

Schilderij met de voorzijde van Hunderen; onbekend, omstreeks 1840-1850. Fotografische opname coll. Oudheidkundige vereniging Voorst.

Het huis is afgebeeld zoals het er uitzag na de verbouwing in de tweede helft van de 18^e eeuw. Aan de linker gevel is de koepelvormig aanbouw zichtbaar. De parkaanleg aan de voorzijde is op deze afbeelding al veranderd in landschapsstijl (zie: 2.4 periode 1809 – 1902).

Het KMP uit 1827, met een overzicht van de percelen in eigendom van Hunderen en hun functiecategorieën.

4. Periode 1809 – 1902

In 1809 komt Hunderen in eigendom van de familie van Kerkhoven, omstreeks 1860 wordt het verkocht aan de familie van Maanen en enige tijd later aan de familie Crous en tenslotte aan de familie Cramer.

Uit het KMP blijkt dat Hunderen na de verkopen aan het begin van de 19^e eeuw sterk in omvang is gereduceerd. Hunderen omvat nog slechts het huis, de parkaanleg en enkele percelen landbouwgrond. In deze periode ontwikkelt Hunderen zich door verschillende verbouwingen en een wijziging van de parkaanleg tussen het huis en de Hunderenslaan/Kruisvoorderweg zich tot een representatieve buitenplaats.

Uit vergelijking van het Veldminuut uit 1844 en de Bonnekaart uit 1866 blijkt dat aanleg in geometrische stijl aan de voorzijde van het huis in met midden van de 19^e-eeuw is vervangen door een aanleg in landschapsstijl. Er ontstaat een 'Voorpark' in landschapsstijl met:

- een centraal gelegen groot weiland,
- een nieuwe gebogen toegangsdrif aan de westzijde
- een nieuwe brug over de gracht naar het huis,
- een waterpartij voor het huis (verbreding van de bestaande gracht),
- een bergje met een ijskelder ten zuidoosten van het huis,
- een tuinmanswoning ten zuiden van de Hunderenslaan/Kruisvoorderweg. (nb. de 18^e eeuwse laan tussen de Hunderenslaan en de Rijksstraatweg wordt niet gewijzigd).

De exacte datum van de wijziging in de aanleg van het Voorpark is (nog) niet bekend. De nieuwe parkaanleg in landschapsstijl van het 'Voorpark' is te zien op het schilderij met het huis in haar laat 18^e-eeuwse gedaante. Na de aanleg van het Voorpark wordt het huis nog een keer ingrijpend verbouwd. Het huis wordt verhoogd met een extra verdieping en krijgt een aankleding in neoclassistische stijl. De aanleg van het 'Voorpark' is tot op heden, in een licht vereenvoudigde vorm, bewaard gebleven.

Het koetshuis wordt in 1851 verbouwd (volgens een steen in de gevel), waarbij de onder andere de voorgevel geheel wordt vernieuwd.

Tekening (?) van de voorzijde van Hunderen; maker onbekend, omstreeks 1860; coll. familie Runneboom

Het huis is afgebeeld zoals het er uitzag na de verbouwing omstreeks 1850, waarbij het huis werd verhoogd met een verdieping. De parkaanleg aan de voorzijde is bij deze bouwcampagne in opzet niet aangepast.

Veldminuut, 1844

Bonneblad, 1866

Uit vergelijking tussen de Veldminuut uit 1844 en de Topografisch militaire kaart uit 1866 blijkt ook dat het meest noordelijke perceel parkbos met de bijbehorende rondwandeling in deze periode verdwijnt.

In de late 19e eeuw wordt het huis sterk in omvang gereduceerd (van der Hoeve c.s., 2014). De bovenste verdieping en de achtervleugel worden vrijwel geheel verwijderd en krijgt het huis het beeld zoals het op hoofdlijnen tot op heden bewaard is gebleven.

Uit een bestudering van de verschillende opeenvolgende topografisch militaire kaarten blijkt dat de indeling van de tuin achter het huis in deze tijd niet wijzigt. Op alle kaarten wordt de tuin aangeduid als een moestuin. Achterin de tuin staan verschillende bouwwerken, waarin de kassen en koude bakken zijn te herkennen die hier tot circa 1975 hebben gestaan.

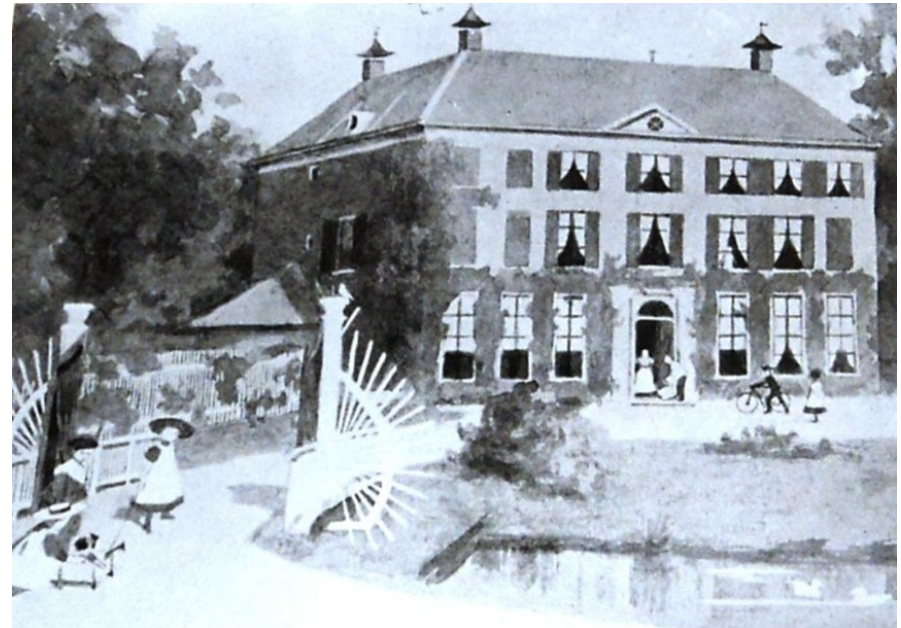

Foto (of aquarel?) van de voorzijde van Hunderen; maker onbekend, omstreeks 1880–1890; coll. Familie Runneboom.

Het huis is afgebeeld zoals het er uitzag na de verbouwing omstreeks 1850 tot de reductie in de late 19e eeuw (nb Het model fiets is omstreeks 1885 geïntroduceerd en de kleding van de afgebeeld personen duidt ook op dit decennium).

Bonneblad, 1905

Bonneblad, 1911

5. Periode 1902 – 1975

In 1902 wordt Hunderen verkocht aan dhr. Ras. Uit een vergelijking van de chromotopgrafisch kaart (Bonneblad) van 1905 en 1911 blijkt dat de parkaanleg in de tussen liggende jaren sterk in omvang wordt gereduceerd. Het is in deze onderzoekfase nog niet duidelijk welke percelen hij precies koopt.

De parkaanleg ten oosten van de gracht is verwijderd en omgevormd tot landbouwgrond. Ook de beplanting om de vijverpartij in landschapsstijl is gerooid. De bijbehorende rondwandelingen zijn verdwenen.

De parkaanleg is gereduceerd tot:

- het Voorpark,
- de tuin achter het huis,
- de gracht om de tuin,
- singelbeplanting om de gracht,
- de vijver (nb. zonder beplantingen en wandelpaden),
- de laan en parkbossen tussen de Hunderslaan en de Rijksstraatweg.

In de boomgaard te westen van de oprijlaan en op de nieuwe percelen te oosten van de resterende aanleg worden drie nieuwe, kleine boerderijen gebouwd. De tuinaanleg rond het huis wordt verfraaid met bloembedden en bloemperken. De brug en het hek over de gracht worden vervangen door een dam met een duiker.

Omstreeks 1931 komt het in handen van de familie Birnie, die het tot omstreeks 1975 in bezit heeft. De tuin- en parkaanleg ondergaat in deze periode geen structurele wijzigingen.

Ansichtkaart met de voorzijde van Hunderen, omstreeks 1910.

Het huis is afgebeeld zoals het er uitzag na ingrijpende verbouwing en reductie in de late 19e eeuw. De achtervleugel en bovenverdieping zijn verwijderd. Het venster boven de voordeur en de timpaan bleven als een soort dakkapel gespaard. Op het dak een klokkentorentje. De voordeur heeft nog geen afdakje.

De parkaanleg aan de voorzijde is in opzet niet veranderd maar aangevuld met een collectie stamrozen en kleurige bloembedden. De tuinaanleg achter het huis en het koetshuis zijn vanwege de opgaande en gesloten beplantingen niet zichtbaar.

Luchtfoto 1938, detail landgoed Hunderen, Kadaster Zwolle

Het resultaat van al de aanpassingen is op een zeer gedetailleerde luchtfoto uit 1938 te zien. Deze foto geeft een goed overzicht van het landgoed na alle aanpassingen aan het begin van de 20e eeuw.

De tuin achter het huis bestaat uit een groot gazon met een lang pad in de as van het huis. In de zone achter het koetshuis zijn teeltbedden van een grote moestuin te zien. Achterin de tuin staan kassen en koude bakken.

Omstreeks 1931 komt het in handen van de familie Birnie, die het tot omstreeks 1975 in bezit heeft. De tuin- en parkaanleg ondergaat in deze periode verder geen structurele wijzigingen.

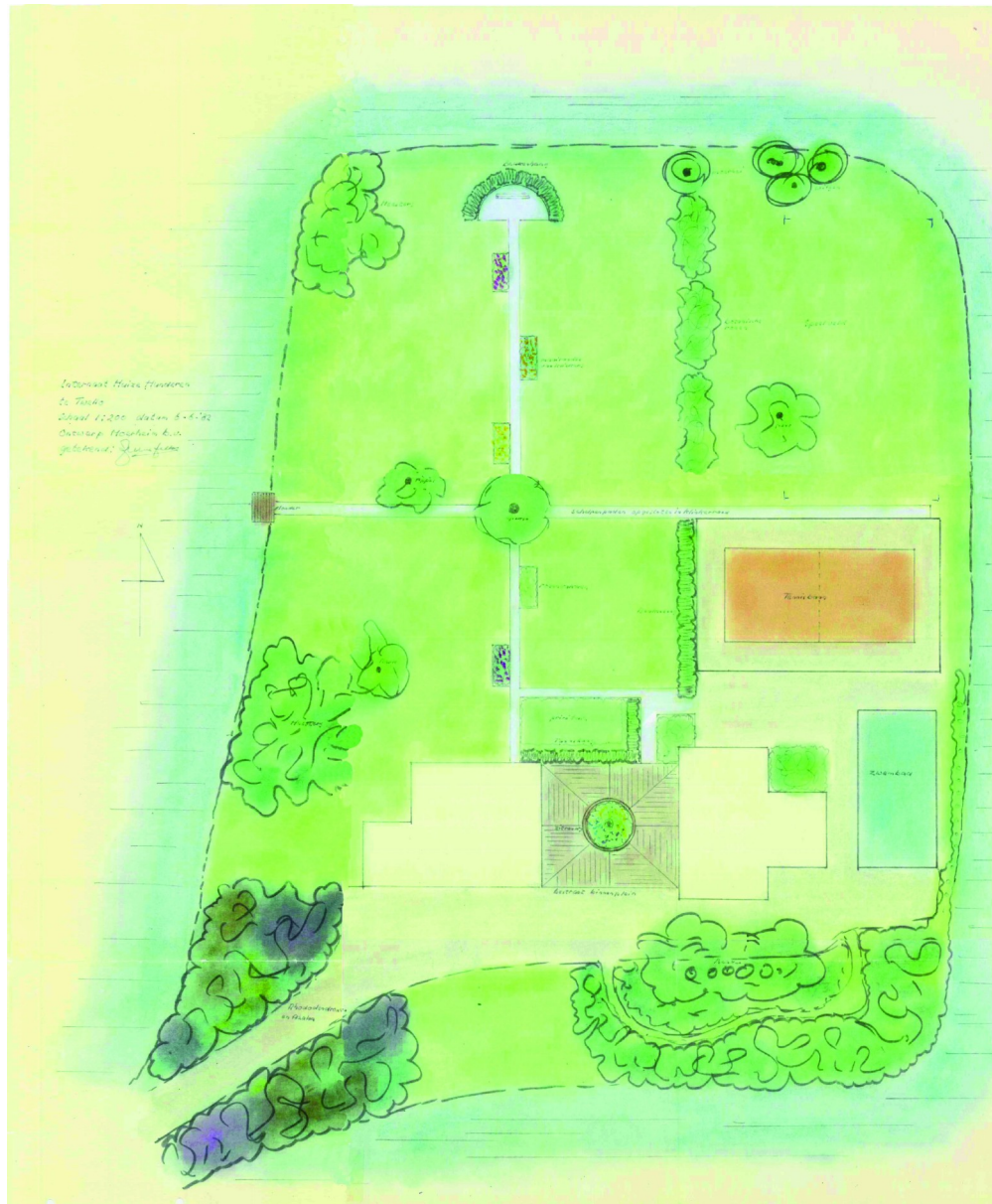

Luchtfoto 1938, landgoed Hunderen detail huis en tuin, Kadaster Zwolle

Foto van de voorzijde van landhuis Hunderen, 1967; Beeldbank RCE

Het huis wordt particulier bewoond. Het park is in opzet niet gewijzigd. De voorgevel kent beplanting en het koetshuis en de achterliggende tuin worden door beplanting aan het oog onttrokken. Op de plaats van de bloemperken staat een zonnewijzer op een sokkel.

Internaat Hunderen te Twello, Ontwerp herinrichting tuin binnen de gracht, J. Hoefakker van Moerheim bv, 1982; coll. GLK; het ontwerp is sterk gewijzigd uitgevoerd.

6. Periode 1975 - heden

Met de schenking van Hunderen aan Stichting Het Gelders Landschap en Kasteelen (GLK) in 1975 eindigt de periode van particuliere eigendom en bewoning. Hunderen krijgt daarmee de omvang die het nu heeft (zie overzichtskaart GLK, afgedrukt bij de inleiding).

Het huis, het koetshuis en de tuin binnen de gracht worden van 1975 tot 1994 geëxploiteerd als 'Internaat Hunderen' door de familie P.J.M. Runneboom. Vanaf 1994 tot heden wordt Hunderen door 'Het Hunderen bv Twello' geëxploiteerd als groepsaccommodatie.

De tuin rond het huis wordt omstreeks 1982 heringericht met een groot gazon, tennisbaan, etc. Een uit 1982 daterend ontwerp door Jan Hoefakker van Moerheim bv. (nb. dit hoveniersbedrijf is gerelateerd aan de bekende tuinarchitecte Mien Ruys) wordt in sterk gewijzigde vorm gerealiseerd (zie luchtfoto actuele situatie). De tuin is sindsdien niet meer van opzet gewijzigd.

GLK heeft de parkweide te noorden van de vijver in landschapsstijl ingeplant als bos. Omstreeks 2008 is in de voorweide naar eigen ontwerp een grote publieksparkerplaats aangelegd.

3. Korte beschrijving actuele situatie

3.1 Landgoed Hunderen als geheel

In de actuele situatie bestaat landgoed Hunderen uit verschillende deelgebieden:

De **tuin binnen gracht** dateert in opzet waarschijnlijk uit de bouwtijd van het huis 1624, maar gaat mogelijk terug op oudere structuren. De aanleg van de tuin binnen de gracht is vele malen aangepast, maar heeft haar hoofdindeling tot op heden behouden (zie par 3.2). De oeverlijn van de gracht is op enkele plaatsen vergraven als onderdeel van een wijziging van de aanleg in landschapsstijl. Het voorplein voor de voorgevel van het huis maakt deel uit van de parkcompositie van het Voorpark.

Het **Voorpark** tussen het hoofdhuis en de Hunderenslaan heeft een aanleg in landschapsstijl en dateert uit het midden 19^e eeuw. Het deelgebied bestaat uit een groot centraal gelegen parkweide, waardoor het huis vanaf de Hunderenslaan goed zichtbaar is, een vijfverachtige verbreding van de gracht voor het huis, een gebogen toegangsdreef naar de brug over de gracht. De woning Kruisvoorderlaan 1, de voormalige tuinmanwoning van Hunderen, dateert uit het midden van de 19e eeuw en ligt tegenover de ingang tot de toegangsdreef naar het huis en maakt visueel ruimtelijke deel uit aan de aanleg van het Voorpark. Een wandelpad aan de zuidzijde van de vijver vormt de aanzet voor de bossingel om de tuin binnen de gracht. Omstreeks 2008 is een stuk parkweide aan de oostzijde benut voor de aanleg van een grote parkeerplaats die door bos- en heesterbeplantingen wordt omringd.

De **Bossingel** om de tuin binnen de gracht bevat naast de bosbeplanting een slingerend wandelpad. De singel behoort tot in opzet tot waarschijnlijk ook de aanleg die tegelijkertijd is gerealiseerd met het huis (1624), maar is in de loop der tijd aangepast in landschapsstijl.

Ten westen van het huis liggen de restanten van een **Vijverpark**. De centraal gelegen vijver is voor 1827 (KMP) aangelegd in landschapsstijl en sluit aan op de gracht. De vijver heeft een voorganger gekend in geometrische stijl, die in ieder geval uit de 18^e eeuw dateert (Hottingerkaart, 1785), maar de waterpartij heeft mogelijk een nog oudere oorsprong. De centrale zichtlijn over de vijver is gericht op de westelijke zijgevel van het hoofdhuis. De enige meters ten westen van de huidige wandelbrug liggen de landhoofden van een oudere voorganger. Het parkdeel kent nu een vrij jonge bosbeplanting.

Het **Bosperceel** ten westen van de tuin binnen de gracht is in de jaren '90 van de 20^e eeuw door GLK aangelegd op een voormalige parkweide. Dit nieuwe wandelpad sluit aan op de wandelpaden in de Bossingel en het Vijverpark, waardoor er een eenvoudige rondwandeling is ontstaan.

De **Voormalige boomgaard** te westen van de boomgaard is nu een weiland. De kleine boerderij en het bijbehorende erf en moestuin dateren in aanleg uit het eerste decennium van de 20^e eeuw.

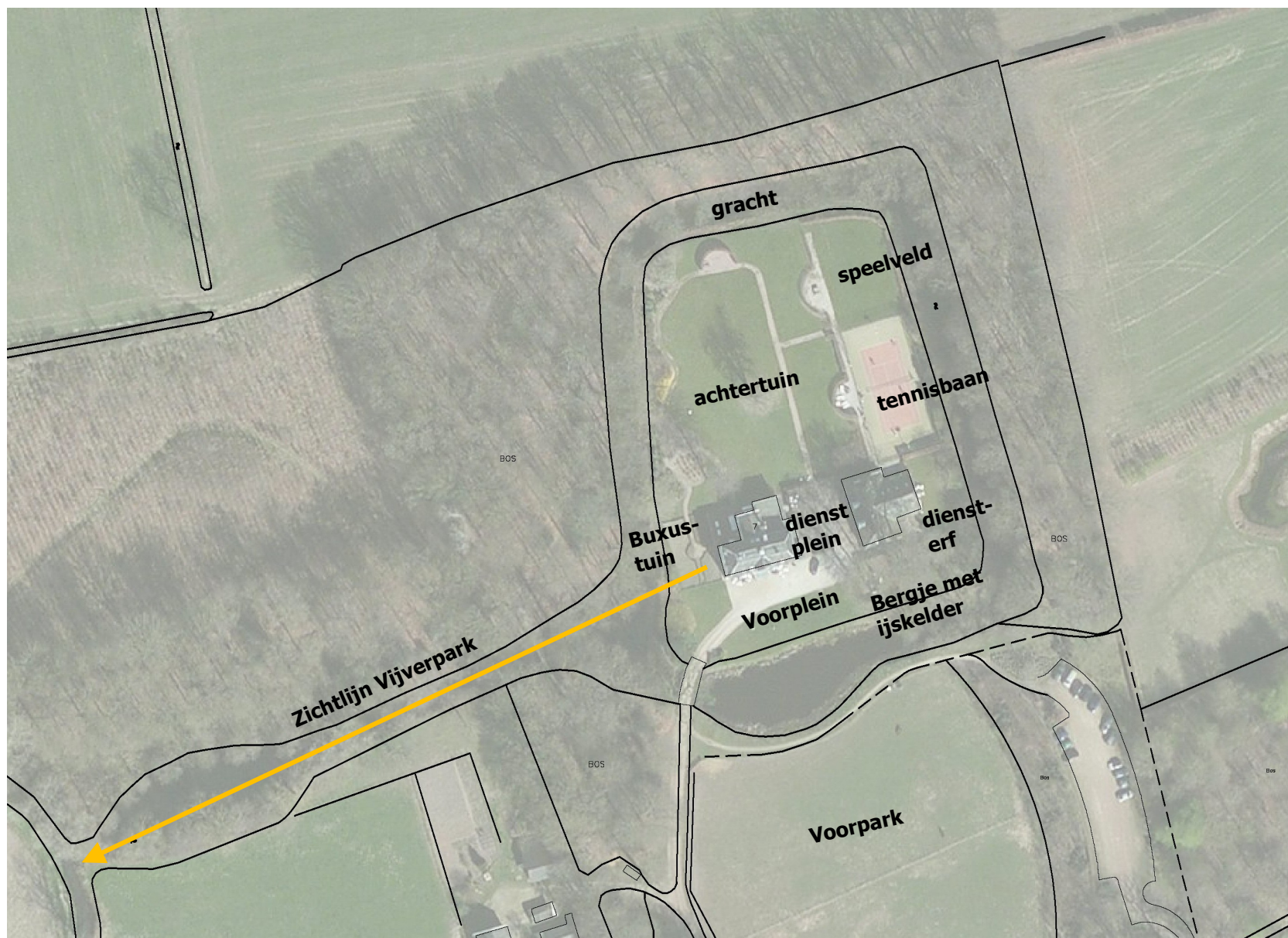
Het bosperceel, het Vijverpark en de voormalige boomgaard grenzen aan het beekje **De Fliert**. Deze beek stroomt van het zuidoosten naar het noordwesten en voedt van oudsher grachten en waterpartijen van Hunderen. Stroomafwaarts behoren nog enige kleine bos en weidepercelen bij het bezit van GLK, maar deze behoren niet tot de tuin- en parkaanleg van Hunderen.

Tussen de Hunderenslaan en de Rijksweg ligt de **Laan en Parkbossen** die tot de aanleg van Hunderen kunnen worden gerekend. Het gebied bevat een in onbruik geraakte laan, waarin de hoofdas van de aanleg in geometrische stijl is te herkennen, deze laan gaat in ieder geval terug tot de 18^e eeuw, maar wellicht ook tot de 17^e eeuw. De Parkbossen dateren in de huidige vorm waarschijnlijk uit het begin van de 20e eeuw.

Naast deze deelgebieden, die alle in bezit zijn van GLK, zijn er verschillende gebouwde objecten en percelen grond die een historische relatie hebben met Hunderen. Daaronder zijn:

- de voormalige tuinmanswoning Kruisvoorderlaan 1, die onderdeel uitmaakt van de compositie van het Voorpark,
- de (voormalige) boerderijen Klein Hunderen, Arnheims Goed, Terwoldseweg 11 en 13,
- de percelen landbouwgrond ten noorden en oosten van de bossingel,
- etc.

Nader onderzoek naar de historische relatie met objecten in de omgeving is noodzakelijk.

3.2 Tuin binnen de gracht

De tuin binnen de gracht vormt met plangebied voor de voorgenomen herontwikkeling en wordt daarom in deze quick-scan als deelgebied nader omschreven.

Het deelgebied bevat de belangrijkste gebouwen, het **Hoofdgebouw** en het **Koetshuis**. Direct ten zuiden van het koetshuis staat een reeks schuurachtige bouwwerken/garages, kippenhokken, etc. Deze bouwwerken staan enigszins verscholen in de beplanting.

Door de positie van de gebouwen valt de tuin in te delen in deelgebieden. Direct voor het huis ligt het **Voorplein** dat toegankelijk is via de toegangsdreef en de brug over de gracht. De huidige brug is van recente datum. Vanaf het voorplein is er een weids zicht over het Voorpark, de Hunderenslaan en de voormalige tuinswoning. Het voorplein wordt aan de oostzijde afgesloten door een bergje met een boomgroep. Het bergje is mogelijk een ijskelder aanwezig. Het bergje maakt onderdeel ook uit van de parkaanleg van het Voorpark.

Tussen het hoofdhuis en het koetshuis ligt het **Dienstplein**. De huidige inrichting van het plein met oude baksteenklinkers en een taxushaag dateert uit de jaren '80 van de 20^e eeuw.

Achter het koetshuis ligt het voormalige **Diensterf**. Hier is momenteel een klein gazon, dat uit de jaren 80 van de 20^e eeuw dateert en er staan (resten van) kippenhokken.

Ten noorden van het huis en het koetshuis ligt een grote **Tuin**. Deze tuin bestaat uit een groot gazon achter het huis en een door beukenhagen omgeven tennisbaan en speelveld. De huidige tuinaanleg is ontstaan in de jaren '80 van de 20^e eeuw, maar de aanleg bevat nadrukkelijke echo's van de voorgaande tuinaanleg.

Tenslotte ligt tegen de westgevel van het huis een **Buxustuin**, die dateert uit de jaren 90 van de 20^e eeuw. De gracht is op deze plek vergraven tot een waterpartij in aansluiting op het vijverpark. Deze vergraving dateert van voor 1827 (KMP). De hoge heesterbeplanting op de oevers van blokkeert het historische zicht op het vijverpark.

4 Interpretatie en waardering

4.1 Het landgoed Hunderen als geheel

Landgoed Hunderen omvat op het eerste gezicht een eenvoudige 19^e-eeuws landhuis en een compacte parkaanleg in Landschapsstijl. Uit de voorliggende quickscan naar de ontwikkelingsgeschiedenis en cultuurhistorische waarde van landgoed blijkt dat Hunderen in feite een zeer oud landgoed is met een lange en veelomvattende ontwikkelingsgeschiedenis en een waardevolle aanleg.

Interpretatie

Het huidige landgoed Hunderen heeft een oude oorsprong (eerste vermelding 959) en kent een complexe ontwikkelingsgeschiedenis. Het landgoed is in de verschillende perioden sterk in omvang gewijzigd.

Het landgoed kent een interessante (deels adellijke) bewoningsgeschiedenis, waarbij de status van Hunderen als Gelderse havezathe in de 17^e en 18^e eeuw en de nabijheid van de stad Deventer belangrijke factoren zijn.

In de huidige situatie zijn veel resten van historische tuin- en parkaanleg aanwezig: het huis, koetshuis, de omgrachte tuin en de bossingel gaan in eerste aanleg terug tot 1624. De vijver in het Vijverpark en de laan in het Parkbos naar de Rijksweg zijn onderdeel van een aanleg in geometrische stijl en dateren mogelijk uit de 17^e eeuw, maar met zekerheid uit de 18^e eeuw.

Vanaf het begin van de 19^e eeuw wordt de aanleg veranderd en uitgebreid in landschapsstijl, met bossen en wandelpaden. Hoogtepunt in de ontwikkeling vormt de aanleg van het Voorpark in landschapsstijl in het midden van de 19^e eeuw. Aan het einde van de 19^e en begin van 20^e eeuw wordt de aanleg op Hunderen aanzienlijk verkleind en ontstaat in hoofdlijn de aanleg zoals nu nog aanwezig.

Aan het einde van de 20^e eeuw en het begin van 21^e eeuw worden aanzienlijke veranderingen in de aanleg doorgevoerd, zoals een nieuwe inrichting van de tuin, de nieuwe parkeerplaats en een nieuwe bosperceel), waarbij de hoofdpop van de aanleg wordt gerespecteerd.

Waardering

Op basis van deze quick-scan kan worden gesteld dat landgoed Hunderen heeft als geheel een hoge cultuurhistorische waarde. De ensemblewaarde van de verschillende deelgebieden en objecten binnen het complex en met objecten en gebieden in de directe omgeving is hoog. De tuinhistorische waarde van de tuinen en parkaanleg is positief, omdat deze in hoofdopzet goed bewaard is gebleven; de actuele afwerking is echter veelal van recente datum en is daarmee vanuit tuinhistorisch oogpunt minder belangrijk.

4.2 Tuin binnen de gracht

De tuin binnen de gracht vormt met plangebied voor de voorgenomen herontwikkeling en wordt daarom in deze quick-scan als deelgebied meer in detail geïnterpreteerd en gewaardeerd.

De tuin binnen de gracht en de gracht zelf gaan in oorsprong terug tot de bouw-tijd van het huis in 1624, maar kennen mogelijk nog een oudere oorsprong. De gracht is in de 19^e eeuw op een aantal plekken vergraven tot een waterpartij in landschapsstijl.

Bijzonder is dat de tuin achter het huis door de eeuwen heen altijd een besloten en omsloten karakter heeft gehad en deze tot op heden heeft bewaard. Hoewel de huidige aanleg van de tuin binnen de gracht is ontstaan sinds de jaren '80 van de 20^e eeuw, bevat de tuinaanleg nadrukkelijke echo's van de voorgaande periodes. Zo is de functionele indeling van de tuin bewaard en herkenbaar gebleven. De aanleg direct achter het huis heeft altijd een meer representatief karakter gehad. Tot enige decennia geleden lag er een lang pad in de as van het huis. Dit pad gaat waarschijnlijk terug tot de oudste aanleg in 1624. De tuin ten noorden van het koetshuis was in gebruik als moestuin. Tot enige decennia geleden bevatte de tuin allerlei bouwwerken die met moestuinen worden geassocieerd, zoals kassen koude kassen schuurtjes etc. De aanleg van de tuin en de daarin aanwezige bouwwerken zijn te zien op de gedetailleerde luchtfoto uit 1938.

Het Dienstplein en het Diensterf in de omgeving van het koetshuis zijn door de eeuwen heen door de eeuwen heen niet van plek veranderd maar de inrichting wel aangepast aan de eisen van het moment.

De aanleg ten zuiden van het huis (voor de voorgevel) heeft van oudsher altijd het aanzien van het huis en daarmee het landgoed als geheel bepaald. Eerst met een aanleg in geometrische stijl en sinds het midden van de 19^e eeuw met een aanleg in landschapsstijl.

Bijzonder is ook dat de westelijke zijgevel van het huis sinds de bouw in 1624 een representatief karakter heeft. Deze zijgevel heeft door de eeuwen heen een nadrukkelijk visueel-ruimtelijke relatie met het Vijverpark. In de actuele situatie word dit zicht op maaiveld niveau geblokkeerd door heesterbeplanting.

De aanleg van de tuin binnen de gracht is sinds het gebruik van Hunderen als internaat en groepsaccommodatie op detailniveau vereenvoudigd, waardoor de aanleg momenteel in vergelijking met oude afbeeldingen en foto's een schrale indruk maakt.

Waardering

Op basis van deze quick-scan kan worden gesteld dat de tuin binnen de gracht op landgoed Hunderen als geheel een hoge cultuurhistorische waarde heeft. De ensemblewaarde van de verschillende onderdelen en objecten in de tuin is eveneens hoog omdat deze goed bewaard is gebleven. Wel ontbreekt t.o.v. van de historische situatie een functionele moestuin. De tuinhistorische waarde van de tuin- en parkaanleg van is positief, omdat deze in hoofdopzet goed bewaard is gebleven, maar in afwerking veelal van recente datum is. Verschillend inrichtings-elementen, zoals bijvoorbeeld de tennisbaan en de buxustuin, hebben vanuit tuinhistorisch perspectief een indifferente waarde.

4.3 Conclusie en aanbevelingen

De voorliggende quick-scan met betrekking tot de cultuurhistorische waarde van het landgoed Hunderen heeft het de ontwikkelingsgeschiedenis van het landgoed en tuin- en parkaanleg op hoofdlijnen in beeld gebracht. Gebleken is ook dat de aanleg een oude oorsprong heeft en dat er zeldzame objecten en bijzondere waarden aanwezig zijn. Ook is gebleken dat het landgoed tot op heden weinig is bestudeerd.

De voorgenomen herontwikkeling van Hunderen vormt een uitgelezen kans het landgoed als geheel een aanzienlijke kwaliteitsverbetering te geven. Het is dan ook zeer aan te bevelen het landgoed nader te onderzoeken qua bewonings- en ontwikkelingsgeschiedenis, een meer gedetailleerde opname van de aanleg te doen en de waardstelling te verfijnen. De aldus verkregen inzichten zullen een belangrijke input leveren aan de plannen die voor de voorgenomen herontwikkeling moeten worden uitgewerkt.

